

Sectio II.

De matrimonialis contractus natura et qualitate.

478 Complures recentiores scriptores de matrimonio disputantes a voce contractus quodammodo abhorrent, quasi aut matrimonium non deceat sic vocari, aut matrimonii conceptus minus rectus ingeratur. Nos vero id minime timentes vocem a tot saeculis usitatam, et SS. Pontificum etiam nostri temporis solemnibus documentis, ut Pii IX. et Leonis XIII., consecratam et fidenter adhibemus et matrimonii naturam sic exacte exprimi prorsus putamus, modo ne quemlibet contractum eandem omnino naturam habere sumatur. Matrimonium sine dubio non solum propter officium naturae, cujus causa institutum est, singularis omnino contractus est, sed etiam propter eximiam dignitatem, ad quam Christus illud exivit. Nam et contractus et sacramentum est. Qui characteres quum ab invicem separari non possint, ne nos quidem in tractando eos dividemus, sed conjunctim de utroque locuturi sumus, et 1) quidem de contractus matrimonialis sacramentali characterem, 2) de necessariis hujus contractus sacri qualitatibus.

Caput I.

De matrimonialis contractus characterem sacramentali.

Matrimonium christianum, a Christo Domino novo splendore circumdatum, naturam non est mutatum, sed elevatum. Quare ab ipsius natura et essentia in se spectata incipiendum est, ab eaque definitio est sumenda.

§ 1.

De hujus sacramenti essentia.

Definitur igitur matrimonium: Individua maris et feminae consociatio, qua mutuo complentur ad constituendum jure unum generationis principium.

Distinguitur 1) matrimonium *in fieri* et matrimonium *in facto esse*: A) *Matrimonium in fieri*, quatenus consideratur illa transitoria actio seu consensio, qua mas et femina jus illud mutuum mutua traditione et acceptatione acquirunt, seu qua constituuntur in jure efformandi unum generationis principium; B) *Matrimonium in facto esse*, quatenus permanens ille status juris consideratur, qui morali et juridico vinculo conjuges conjunctos tenet, ex ipsa consensione resultans.

2) Distinguitur matrimonium legitimum, ratum, consummatum, vel potius: *consummatum, ratum tantum, legitimum tantum*. Legitimum tantum dicitur illud matrimonium, quod verum quidem est, sed elevatione ad dignitatem sacramentalem caret: quod solummodo inter non-baptizatos existere posse, infra probabitur. „Ratum“ dicitur ma-

trimonium ratione illius confirmationis et ratificationis, quam per *sacramentalem characterem* accipit¹, quo matrimonium est non tantum coram Deo ut auctore naturae, sed etiam coram Christo ut Sanctificatore et Redemptore, atque coram Ejus Ecclesia: dicitur autem „ratum tantum“, ut excludatur, carnale commercium jam habitum esse, quo morale et juridicum vinculum fortius etiam sit adstrictum. Quodsi post matrimonium vere contractum carnale commercium accessit, dicitur matrimonium consummatum: vid. ratum et consummatum, si de matrimonio inter baptizatos agitur; legitimum tantum et consummatum, si de matrimonio inter non baptizatos sermo est.

Definitio supra data referri potest et ad matrimonium in fieri et ad⁶⁷⁹ matrimonium in facto esse, prout consociationem accipias illam actionem transeuntem, qua societas initur, aut stabilem societatem ipsam.

„Consociatio“ indicat ipsa sua notione a) contractum, sed b) contractum certi generis, quo contrahentes non rem quandam aut actionem quandam obligant, sed se suasque personas ipsas proxime et directe ad socialem vitam adstringunt. — Sequentibus verbis in recto exprimitur primarius finis, ad quem haec societas proxime tendit, vid. „ut contrahentes compleantur jure tamquam unum generationis principium.“ Nota enim distinctiva diversarum consociationum essentialiter pendet a proximo ejus fine; quare in definitione ille necessario exprimendus est. — Dictum est autem, „quo jure constituuntur unum principium“, ut jam hinc negetur, ad essentiam matrimonii pertinere ejus consummationem, vel etiam ipsius matrimonialis usus jus expeditum: de quo tamen infra aliqua notanda sunt, quando de conditionibus matrimonio appositis agemus. — Verba illa „*Individa maris et feminae consociatio*“ innuit duplicem essentialem matrimonii qualitatem, unitatem dico et indissolubilitatem. Haec praevie explicandi causa indicasse sufficiat: de singulis fusior institui debet disputatio.

I. Matrimonium verum et legitimum etiam inter infideles seu non-⁶⁸⁰ baptizatos existit.

II. Matrimonium inter fideles seu baptizatos sacramentum Novae Legis est, unionem Christi cum Ecclesia significans et efficienter extendens.

III. Sacramentum a contractu reipsa separari non potest, sed matrimonium inter baptizatos aut sacramentum est, aut contractus validus non est.

IV. Materia et forma sacramenti est ipse consensus contrahentium legitime manifestatus, quo matrimonium in ratione contractus perficitur.

V. Minister igitur sacramenti non est sacerdos, sed ipsi contrahentes et ministri et suscipientes sunt.

VI. Necessesse tamen non est, ut contrahentes rationem sacramenti expresse intendant; sufficit, ut eam praevalente intentione non excludant.

¹ Innoc. III. in decret. l. 4 tit. 19 cap. 7: „Nam etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum; inter fideles autem et verum et ratum existit, quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii sacramentum.“

Uberior explicatio. *Primae* thesis veritas adeo patet, ut probatione non indigeat. Nemo enim unquam ausus fuerit neque audeat generis humani propagationem prohibere: quae extra matrimonium jure naturae a gravi crimine immunis non est. Atque ipsa Ecclesia quovis saeculo pro solemnium axioma habuit: „Per baptismi sacramentum non solvuntur conjugia, sed dimituntur crimina“, ut ait Innoc. III.: v. *decret.* l. 4 t. 19 c. 8. (*de divortis*).

⁶⁸¹ Ad II. nota: 1. Doctrinam esse catholicam de sacramentali matrimonii caractere, ex compluribus Ecclesiae definitionibus fide certum est. Trid. sess. 24 can. 1 dicit: „Si quis dixerit, matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis evangelicae sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre, a. s.“ — Cf. Flor., *Instr. ad Armenos*; in Syllabo Pii IX. th. 65 (et 66): „Nulla ratione ferri potest, Christum evexisse matrimonium ad dignitatem sacramenti“ damnatur.

2. Anterioris temporis documenta ex ecclesiastica traditione collecta habes apud Perrone *de matrimonio christiano* l. 1 sect. 1 c. 1 art. 1 et 2.

3. Imo ex ipsa Sacra Scriptura satis erui potest, Christiano matrimonio id competere, ut sit signum efficax gratiae seu verae rationis sacramentum. Videt. S. Paul. ad Ephes. c. 5 imprimis de matrimonio Christianorum effert: „Sacramentum hoc (sive mysterium) magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia“, nimirum magno aliquo et mystico modo matrimonium significare sublimem illam unionem Christi et Ecclesiae, quam sibi ut dilectam sponsam acquisivit atque perpetuo amore prosequitur. Porro hoc *imprimis* de christiano matrimonio recte non diceretur, nisi, rationem *nudi signi* excedens, *efficienter* hanc unionem significaret; efficere autem hanc unionem non potest, seu *latius diffundere*, nisi contrahentes gratia divina sanctificet et cum Christo intimius jungat.

Nisi enim hanc *efficacem* significationem sustineas, habeas matrimonium ante-christianum, maxime protoparentum, longe excellentiore modo fuisse unionis inter Christum et Ecclesiam signum. Est enim signum *praeformans*, cui sub hac ratione majorem dignitatem adscribere debemus, quam signo imitanti. Quare, ut nihilominus majorem excellentiam secundum S. Paulum matrimonio christianorum vindicemus, id aliunde peti debet, videt. ex eo, ut non nude, sed cum effectu signum sit.

⁶⁸² 4. Sed ut in ipsa etiam *re significata* diversitas pro diversis statibus matrimonii habeatur, ecclesiastici scriptores et Romani Pontifices id sic exhibent¹, ut matrimonium *infidelium* significet unionem Verbi cum genere humano per *Incarnationem*, matrimonium *fideliū ratum* unionem cum Ecclesia ejusque membris per *gratiam*, matrimonium *fideliū consummatum* unionem Verbi cum individua humana natura per *hypostaticam unionem*: ex quibus prima unio est praeparatoria gratiarum, secunda conferens quidem gratiam, sed per peccatum grave dissolubilis, tertia unio firmissima et indissolubilis; et sic ex ipsa re significata illustratur minor majorque gradus indissolubilitatis, quam matrimonio competere, infra dicitur.

5. Matrimonium sacramentum vivorum est, ideoque scienter in statu peccati suscipi sine sacrilegio nequit. Et quamquam actus con-

¹ Leo XIII. in *Encycl. Arcanum divinae Sapientiae* 10. Feb. 1880 haec habet: „Quum matrimonium fuerit vel a principio quaedam Incarnationis Verbi Dei adumbratio.“

tritionis per se sufficit, praestat omnino morem catholicum servare, ut et confessio praemittatur et S. Eucharistiae susceptio aut praecedat aut sequatur matrimonii ipsius celebrationem.

6. Effectus autem est 1) majoris sanctificantis gratiae augmentum; 2) speciale jus ad actualis gratiae auxilia, quibus onera christiani matrimonii levius et fructuosius ferantur, sc. perpetua fides, mutua concordia et patientia, libidinis refraenatio, liberorum educatio etc. Quae divina dona ut percipiantur et largius hauriantur, id imprimis cavendum est sponsis, „ne nuptias antevertant continuatione quadam serieque flagitorum, irato Deo“, ut ait Leo XIII. l. c. De quo multum monendi sunt.

Ad III. 1. Rationes externae hujus veritatis, sacramentum a con-⁶⁸³tractu re ipsa separari non posse, desumuntur ex ipsa supremae Ecclesiae auctoritatis declaratione et communi inter catholicos scriptores doctrina.

Videt. Pius IX. *Allocut.* 27. Sept. 1852: „Inter fideles matrimonium dari non posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum . . . ac proinde a conjugali foedere sacramentum separari nunquam posse.“ — Accedit thesis 66 in *Syllabo* damnata: „Matrimonii sacramentum non est nisi quid contractui accessorium ab eoque separabile, ipsum sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm est“. Leo XIII. *Encycl. cit.*: „Jam vero Apostolis magistris accepta referenda sunt, quae SS. Patres nostri, Concilia et universalis Ecclesiae traditio semper docuerunt, nimirum Christum Dominum ad sacramenti dignitatem evexisse matrimonium“: unde Summus Pontifex dein concludit: „Christus . . . totam (matrimoniorum) disciplinam Ecclesiae credit . . .“, ita ut absonum sit, gubernatoribus rerum civilium partem aliquam ejus curae vindicare.

Communis theologorum doctrina, antequam regalistarum commenta lucem aspexere, ex eo colligitur, quod matrimonia etiam clandestina semper pro veris et *ratis* habita sunt, antequam Ecclesia ea irrita fecerit: matrimonia autem „rata“ dicuntur ratione sacramenti: cf. Trid. sess. 24 *de ref. matr.* cap. 1.

2. Interna autem ratio ita efferri potest: Hoc idem signum *efficax* rei sacrae seu sacramentum est, quod rei sacrae signum *significans* est. Atqui ipsum matrimonium, ut contractus est, seu ut est legitima viri et mulieris conjunctio, rei sacrae signum est significans, (significans unionem Christi cum Ecclesia ejusque membris per gratiam sanctificantem). Ergo *matrimonium, ut contractus est, est sacramentum.*

Ad IV. 1. Ex principio III. plane consequitur, materiam et for-⁶⁸⁴mam reperiri debere in ipsorum contrahentium consensu mutui declaratione, seu in matrimonialis juris traditione et acceptatione, quae sive verbis — ut communiter fit — sive indubiis signis exprimitur (v. Conc. Florent., *Instr. ad Armenos*); atque id etiam patet, essentialiter sequi prorsus essentialiter vitiant sacramentum; quae contractui non repugnant, ex se neque sacramento obsunt.

2. Igitur 1) hoc sacramentum celebrari potest etiam per procuratorem: ita ut, quando procurator consensum declaraverit, modo ne mandans interim retractaverit, ipso illo tempore sacramentum con-

ficiatur atque gratiae sanctificantis augmentum conjugibus accrescat. At ille modus, nisi in Principibus, communiter non licebit. 2) Huic sacramento nullatenus essentialiter obstat conditio de futuro: licet aliorum sacramentorum essentia talem conditionem non ferat. Quare, impleta conditione, eo ipso matrimonium firmum evadit atque sacramentalem effectum producit. 3) Quamquam in sacramentorum essentiam et valorem Ecclesia potestatem nullam habet, tamen sacramenti matrimonii valor indirecte ab Ecclesiae potestate pendet. Nam *ut contractus* subjacet publicae auctoritati illi, quae res sacras custodire atque ordinare debet, ecclesiasticam dico jurisdictionem. Quae quum circa contractus sacri valorem leges ferre possit, eo ipso sacramenti valorem attingit.

685 3. Consensus vero, qui et contractum et sacramentum efficit, debet esse 1) mutuus, 2) deliberatus et voluntarius, 3) externus, 4) de praesenti.

Quare 1) si alteruter vere non consensit, sed fecte tantum, matrimonium nullum est. Fictio quidem non supponitur; neque in foro externo haec fictio admittitur, nisi forte probari potest. Hinc etiamsi ille, qui fecte consensit, sub poenis gravissimis ad vitam conjugalem adigeretur, in conscientia usum matrimonii sibi permittere non posset, fictione nondum sublata.

2) Consensus non tantum eatenus voluntarius esse debet, quatenus est actus perfecte humanus, sed etiam quatenus metum gravem injustum excludit, — de quo accuratius infra in „*impedimentis*“ — sive hoc ex natura rei, sive ex positiva lege repetas.

3) *Externus* consensus requiritur ex essentia contractus et sacramenti. Nam quodlibet sacramentum signum externum est, neque contractus inter homines ullus cogitari potest, nisi externo signo effectus, quum acceptatio juris oblati fieri non possit, nisi oblatio facta et *manifestata* fuerit.

4) Contractus „*de praesenti*“ dicitur de objecto, in quod consensus fertur, cum comparatione ad sponsalia. Sponsalia enim pro objecto habent *futuram* juris matrimonialis traditionem, matrimonium *praesentem* juris traditionem: quod etiam verum est, etsi conditio futura apponatur; nam etiamtum juris traditio seu obligatio ad ipsa matrimonialia jura fit ex *nunc*, non ex *tunc*. Conditione videl. impleta, eo ipso contrahentes evadunt conjuges, etsi forte ratione actu non utuntur¹.

¹ Recenter Dr. Freisen, canonista Germanus, in foliis periodicis „*Archiv für kath. Kirchenrecht*“ t. 54 p. 361 sq., suscitavit vel potius resuscitavit aliam sententiam, quae reponat essentiam matrimonialis contractus in copula maritali, ratus, omnia alia, quae praecesserint atque consensum sive de futuro sive de praesenti manifestaverint, sponsalia esse, eaque sive fuerint „sponsalia de futuro“ sive „sponsalia de praesenti“ solvi plane posse tum Ecclesiae potestate, tum, nisi Ecclesia contrarium statuerit, mutuo consensu. — Docti illius viri historica argumenta, quibus totus ininitur, aliis relinquo convellenda. Ipse fatetur, se suae sententiae adversariam habere communem theologorum doctrinam: quod illi veri speciem sane non conciliat. Sed

Porro de conditionato consensu quaedam addi debent; de aliis conditionibus pauca, plura de conditione turpi.

A. Igitur *generatim* 1. Plerumque illicitum est, conditionato consensu matrimonium contrahere velle: id enim innumeris periculis rem exponeret. Quare parochus *sua* auctoritate id nullatenus admittere debet. At interdum ipsi contrahentes, etsi coram parochi non exprimunt, habere possunt intra se, aut etiam potuerunt mutuo inter se statuere — utut illicite haec fecerint vel faciant — aliquam conditionem appositam. Quare, quid juris sit circa matrimonii valorem, prosequi debemus.

2. De valore in conditione, quae est de praesenti aut de praeterito, nihil est, quod difficultatem movere possit; nam statim talis consensus aut absolutus aut nullus evadit, prout conditio verificatur aut non verificatur.

3. Si conditio de futuro est ex objecto honesta, valori matrimonii nihil obstat: attamen non est matrimonium, nisi factum futurum, quod pro conditione positum est, revera acciderit. Aliud est, si conditio non tam est factum aliquod futurum, quam voluntatis propositum futuro tempore aliquid agendi, quae potius conditio de praesenti est: neque voluntatis *mutatio* postea subsecutura matrimonio vitium inferre potest; matrimonium enim semel valide effectum dissolvi non amplius potest.

Imo in tali conditione futurae alicujus actionis *praestandae*, videri omnino debet, utrum concepta sit tamquam vera conditio sine qua non, an potius tamquam *modus*, i. e. obligatio quaedam, quam unus alteri imponere voluit, non ita tamen, ut ab ejus *impletione* vel ejus implendae voluntate matrimonium intrinsecus pendeat.

B. *Speciatim* de conditione turpi, quae matrimonio adjiciatur. Si conditio de futuro ex objecto suo turpis est, quid juris sit, longiore expositione eget. — Ante omnia advertendum est: 1) „conditionem“ sumi aliquando stricto, aliquando latiore sensu pro intentione vel proposito aliquid faciendi; 2) conditionem turpem aut substantiae matrimonii repugnare, aut alterius generis esse.

Substantiae matrimonii repugnat turpis conditio, quae excludat 1) aut bonum prolis, nimirum ejus *generationem vel conservationem*, 2) aut bonum fidei seu exclusivam fidelitatem *unitati* matrimonii respondentem, 3) aut bonum sacramenti seu vinculi *perpetuitatem*.

I. Circa intentionem conditionemve turpem substantiae matrimonii *non contrariam* haec valent:

1. Sola intentio ex conjunctione conjugali sumendi ansam sive auxilium peccandi, in matrimonium ejusve valorem influere nequit. Imo etiam mutua ejusmodi consensio in peccatum perpetrandum practice plerumque considerari debet tamquam conatus in se irritus *adjecti* alicujus oneris: ita ut nihilominus in matrimonium consensus datus sit absolutus et verus.

2. Idque eo magis plane tenendum tum est, quando contrahentes jus ecclesiasticum norunt. Scilicet Ecclesia in foro externo hanc regulam tenet: Si conditiones turpes matrimonio non contrariae aut impossibiles in pactum

neque eadem ista sententia consistit cum doctrina Instructionis Eugen. IV. ad Armenos, neque cum notione matrimonii virginis B. Mariam V. inter et S. Joseph., neque — id quod nobis in theologia morali causa praecipua est — cum iis, quae conjugibus *extra* matrimonii consummationem licere, quae non, unanimis theologorum sententia docet. Quare etiam in sequentibus innovatae illius opinionis ejusque consecratorum rationem non sum habiturus.

deducuntur, *habentur pro non adjectis*. Contrahentes igitur quando conditionem ut turpem vel impossibilem cognoverunt, eam non serio apposuisse censentur.

3. Nihilominus in omnibus istis causis praesumptionem quidem habemus, quae tandem voluntate vere contraria contrahentium vinci *potest*. Si igitur contrahentes, sive alteruter eorum, ita comparati sunt, ut conditionem sive intentionem turpem pro vera *conditione sine qua non* habeant, haec reddit matrimonium nullum, saltem si agitur de ea conditione, quae nondum impleta est, vel cujus impletio ad indefinitum tempus protrahitur.

688 II. Circa intentionem conditionemve turpem *substantiae matrimonii contrariam* nota: Matrimonii valor destrui potest tum secundum regulam mox expositam, quatenus promissio turpis pro vera *conditione sine qua non* habebatur, tum etiam quia objectum contractus matrimonialis atque consensus in illud essentialiter corrumpi potest; at, objecto essentiali mutato, contractus non subsistit. Objectum vero essentialiter mutui consensus est jus et obligatio mutua in ordine ad generandam educandamque prolem, eaque individua et perpetua. Voluntas, quae huic objecto contraria est, non facit verum consensum matrimonialem. Fac tamen advertas, voluntatem dandi accipiendique jus et obligationem consistere posse cum peccaminosa *voluntate* illud jus laedendi. Igitur:

1. Qui habet solam voluntatem jura matrimonialia laedendi sive per abusum matrimonii, sive per adulteria, nihilominus matrimonium valide inire potest: verum si ne voluntatem quidem saltem implicitam haberet *jus* exclusivum idque in ordine ad rectum matrimonii usum alteri parti tradendi, matrimonium contraheret nullum.

2. Qui voluntatem, etsi internam tantum, habet, postea si sibi placuerit ad alias nuptias transeundi, matrimonium invalidum contrahit, eo quod *nolit* perpetuum *jus* alteri tradere: quod tamen essentialiter est. At tamen ut propter talem voluntatem matrimonium censeatur nullum, illa determinata voluntas ut *positiva et praevalens* adesse debuit. Nam si ex errore aliquis putat, se posse postea ex certa causa vinculum dissolvere, id tamen non positive intendit, sed voluntatem praevalentem gerit ineundi veri matrimonii: matrimonium valet.

689 3. Si peccaminosa aliqua intentio seu propositum peccandi contra bonum substantiale matrimonii *in pactum deducitur*, quo matrimonii jura determinantur: matrimonium nullum est. Nam tunc non solum aderat voluntas delinquendi contra matrimonialia jura, sed horum jurium comparti tradendorum deerat et voluntas et voluntatis declaratio. Imo talis intentio in pactum deducta *etiam in foro externo* facit matrimonium nullum, modo certe probari possit. Sic enim *decretal.* l. 4 tit. 5 c. 7: „Si conditiones contra substantiam conjugii inserantur, puta, si alter dicat: Contraho tecum, si generationem proles evitas, vel donec inveniam aliam honore vel facultatibus ditiolem, aut si pro quaestu adulterandam te tradis: matrimonii contractus, quantumcunque sit favorabilis, caret effectu. Licet aliae conditiones in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi.“¹

¹ Ex omnium sententia non tantum nullum est matrimonium sub conditione „si evites generationem“, sed etiam sub conditione „si prolem occidas, abjicias“, quia non solum susceptio proles, sed etiam susceptae proles aliqualis educatio ad matrimonii *essentialiter* finem spectat. At quod aliquando dictum reperitur (cf. Weber *Impedimenta canonica* „die canonischen Ehehindernisse“ § 3), sc. conditionem

Cf. etiam Sanchez *de matr.* l. 5 disp. 9 etc., S. Alph. l. 6 n. 891, Mazzotta t. 4 disp. 3 q. 1 c. 1 § 2, Sporer n. 341 sqq., Filliucci tr. 9 n. 147 etc.

Verum ejusmodi conditionis appositio privatim facta — a fortiori sola perversa voluntas — probatu difficilis est. Quare si coram paroco et testibus consensus absolute dari videbatur, illud vitium turpis conditionis pro impedimento juris privati haberi debet, quod aut privatim auferendum est, aut ab alterutro conjuge tantum, si *probari possit*, pro causa ad obtinendam sententiam nullitatis matrimonii apud ecclesiasticum judicem potest afferri. In foro conscientiae communiter id fieri debet, ut sive certo sive dubie invalidum fuit matrimonium, nunc, deposita prava voluntate, saltem ad cautelam consensus renovatio fiat.

4. Si, uno turpem istiusmodi conditionem apponente, alter *contradicit*, vel etiam solo silentio *dissensum suum manifestat*, etiam prior ille, quando nihilominus contrahit, conditionem illam abjecisse et matrimonium valide iniisse *praesumitur*. At hae praesumptiones contrariis probationibus elidi possunt; neque internum forum sola praesumptione ita niti potest, ut non renovationem recti consensus ad cautelam exigere debeat: v. Sanchez l. c.

5. Conventio turpis, quae practice facilius accidere potest, haec est, ut 1) contrahentes nolint ultra unam alteramve prolem procreare, de cetero abusuri matrimonio; aut 2) ut ab initio velint turpiter generationem excludere, donec ad meliorem fortunam pervenerint. — Quid de tali conventionem dicendum?

In *priore* conventionem, si revera jus ad ulteriorem rectum usum matrimonii plane excludere volebant, matrimonium nullum est: nam voluntas sive utriusque, sive alterutrius contrahentium non ferebatur in jus matrimoniale *perpetuo* concedendum; atqui id tamen ad essentialiter matrimonii requiritur. Verum plerumque aderit praevalens intentio veri matrimonii, atque solum adjungitur secundarie voluntas jure matrimoniali abutendi, non jus ipsum excludendi. — De *altera* conventionem idem fere dici debet. Nimirum praesumptio facilis erit, contrahentes voluisse praevalenti voluntate verum matrimonium, neque turpem illam conventionem eos aliter considerasse, nisi tamquam propositum peccandi vel tamquam tentamen adventitiae obligationis ad peccatum inducendae. At si demum de isto matrimonii abusu tamquam de vera *conditione sine qua non* seu de conditione mutua *jura* restringente convenerunt, matrimonium nullum est; imo etsi pro futuro tempore (melioris fortunae) jam nunc ad jura matrimonialia sese mutuo obligare intenderunt, matrimonii valor saltem suspenditur ad modum contractus sub conditione de futuro, donec post mutata fortunam aut criminis poenitentiam rectus matrimonii consensus evadat. Practice ergo facile ratio est, cur *ad cautelam* de novo rectus consensus poni debeat.

Scholion. A conditione, quae turpiter excludit bonum proles, toto coelo distat ⁶⁹⁰ conventio ex objecto suo honestissima, qua inter contrahentes conveniat ex amore

educandae proles in Judaismo etc. facere matrimonium nullum, conditionem educandae proles in haeresi non facere nullum, incredibile est. Nam revera utraque est conditio *turpis*, ac proin, si pro conditione sine qua non sumitur, utraque reddit matrimonium nullum. Sed neutra censetur contra matrimonii *substantiam*; quare in foro externo pro non adjecta habetur, atque etiam in foro conscientiae praesumendum est, eam pro solo *modo adjecto* haberi, qui ex natura sua corrumpat, matrimonio existente valido.